HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

מסורת הש"ס

א) יבמות קג., ב) לקמן כז. ע"ש, ג) [עי' תוס' ב"ב קמד. ד"ה אודייני], ד) [גירסת הרי"ף (דף רלה:) גדולה מכולן אמרו אפילו על גבי קרקע לא יצא כו'], ה) [נ"ל אלו], ו) [מס' שמחות פ"ה], ז) [שמחות פ"ו], ח) [עי' בהר"ן דסוכה (דף רמב.) ד"ה אבל חייב וכו' ותבין למה נקט בהך לישנא], ט) [עי' בהר"ן שם], י) לעיל כ., כ) [וע"ע תוס' יבמות קג. ד"ה בין ותוס' שבועות ל. ד"ה מלוה ותוספות זבחים טז. ד"ה מיושב],

עין משפט נר מצוה

קיט א מיי' פ"ד מהל' יבום וחליצה הל' ו סמג עשין נג טוש"ע אה"ע סי' קסט סעי' סד:

קכ ב מיי' פ"ה מהל' אבל הלכה יח:

קכא ג מיי' שם הל' א סמג עשין דרבנן ג טוש"ע י"ד סימן שפ סעיף א:

קכב ד ה ו ז מיי' שם הלכה טז סמג שם טוש"ע שם וסימן שפד סעיף א:

קכג ח מיי' שם פ"ד הלכה ט טוש"ע שם סימן שפח סעיף א [וטוש"ע א"ח סימן לח סעיף ה]:

אלא מעתה [1] ועמד ואמר לא חפצתי לקחתה ה"נ והא תניא (א) [א] בין יושב בין עומד בין מוטה א"ל התם לא כתיב ויעמוד ויאמר הכא כתיב ויקם ויקרע אמר רמי בר חמא מנין לקריעה שהיא מעומד שנאמר [2] ויקם איוב ויקרע דלמא מילתא יתירתא הוא דעבד דאי לא תימא הכי [2] ויגז את ראשו ה"נ אלא מהכא [3] ויקם המלך ויקרע את בגדיו ° ודלמא מילתא יתירתא עביד דאי לא תימא הכי [3] וישכב ארצה ה"נ והתניא (ב) [ב] ישב על גבי מטה על גבי כסא על גבי (ג) אודייני (ד) (גדולה ע"ג קרקע מכולן) לא יצא ידי חובתו וא"ר יוחנן שלא קיים כפיית המטה א"ל כעין ארצה ת"ר (ה) (ואלו) דברים שאבל [ג] אסור בהן (ו) אסור במלאכה (ז) וברחיצה ובסיכה ובתשמיש המטה ובנעילת הסנדל [ד] ואסור לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ולשנות במשנה במדרש ובהלכות ובהש"ס ובאגדות [ה] ואם היו רבים צריכין לו אינו נמנע ומעשה ומת בנו של ר' יוסי בציפורי ונכנס לבית המדרש ודרש כל היום כולו רבה בר בר חנה איתרעא ביה מילתא סבר דלא למיפק לפירקא א"ל ר' חנינא אם היו רבים צריכין לו אינו נמנע סבר לאוקמי אמורא עליה א"ל רב [ו] תניא ובלבד שלא יעמיד תורגמן ואלא היכי עביד כי הא דתניא מעשה ומת בנו של ר' יהודה בר אילעאי ונכנס לבית המדרש ונכנס ר' חנניה בן עקביא וישב בצדו [ז] ולחש הוא לר' חנניה בן עקביא ור' חנניה בן עקביא לתורגמן ותורגמן השמיע לרבים ת"ר אבל ג' ימים הראשונים אסור להניח תפילין (ח) משלישי ואילך ושלישי בכלל מותר להניח תפילין ואם באו פנים חדשות אינו חולץ דברי ר"א ר' יהושע אומר אבל ב' ימים הראשונים אסור להניח תפילין (ט) משני ושני בכלל מותר להניח תפילין ואם באו פנים חדשות חולץ אמר רב מתנה מאי טעמא דר"א דכתיב [4] ויתמו ימי בכי אבל משה אמר רב עינא מ"ט דר' יהושע דכתיב [5] ואחריתה כיום מר ורבי יהושע נמי הא כתיב ויתמו ימי וגו' אמר לך שאני משה דתקיף אבליה ור"א נמי הא כתיב ואחריתה כיום מר עיקר מרירא חד יומא הוא אמר עולא הלכה כר"א בחליצה והלכה כר' יהושע [ח] בהנחה איבעיא להו בשני לעולא חולץ או אינו חולץ ת"ש אמר עולא חולץ ומניח אפי' מאה פעמים תניא נמי הכי יהודה בן תימא אומר חולץ ומניח אפי' מאה פעמים רבא אמר כיון שהניח שוב אינו חולץ והא רבא הוא דאמר (י) הלכה כתנא דידן דאמר שלשה

מצוה

אודייני. מכתשת גדולה: **מכולם.** אמרו אפי' ישן ע"ג קרקע לא יצא עד שיכפה מטתו וישב עליה: **כעין ארצה.** כלומר שכפה מטתו וישב עליה ולעולם קריעה מעומד: **ואסור לקרות.** כדאמרינן לעיל (דף טו.) מדאמר רחמנא ליחזקאל האנק דום. והא דאמר (סוכה דף כה.) אבל חייב בכל המצות האמורות בתורה חוץ מן התפילין התם שאר מצות בעלמא אבל הני אית בהו שמחה: **רבים צריכים ליה.** לדרשה: **סבר לאוקמי אמורא עליה.** תורגמן: **ושלישי בכלל.** מותר להניח תפילין דעיקר אבילות אינו אלא ב' ימים: **ואם באו פנים חדשות.** ביום ג' אפ"ה אינו חולץ תפילין אע"ג דאיכא למיחש דלמא אמרי [בשני ימים] הראשונים נמי הניח תפילין: **רבי יהושע אומר וכו'.** דעיקר אבילות אינו אלא יום אחד: **ואם באו פנים חדשות.** ביום שני חולץ תפילין: **מ"ט דר"א.** דסבר עיקר אבילות שני ימים: **דכתיב ויתמו ימי.** דמשמע ב' ימים: **עיקר מרירא יום אחד.** אבל אבילות ב' ימים: **הלכה כר"א בחליצה.** שאם באו פנים חדשות בג' אינו חולץ והלכה כרבי יהושע בהנחה דבשני מותר להניח תפילין: **בשני לעולא חולץ.** בשלישי קאמר הלכה כר"א דאמר אינו חולץ אבל בשני לא ידענא אי חולץ אי לא: **חולץ ומניח.** בשני אפי' מאה פעמים ביום וכי באו פנים חדשות חולץ וכי ליכא פנים חדשות מניח: **רבא אמר כיון שמניח.** בשני שוב אינו חולץ לפנים חדשות: **והאמר רבא.** לעיל (דף כ.) בכפיית המטה הלכה כתנא דידן דאמר ג' ימים עיקר אבילות ה"נ נבעי ג' ימים (א) להניח תפילין:

מצוה

אלא מעתה ועמד ואמר ה"נ. משמע ועמד ואמר היינו אפי' מיושב והא דאמרינן פרק מצות חליצה (יבמות דף קו.) בתי עמודי לכתחילה שמא צריך עמידה מדרבנן מיהו קשה דועמדו שני האנשים (דברים יט) דבעינן עומד וי"ל דועמד ואמר ודאי משמע אפי' מיושב כמו ועמדו וקדשו (לעיל דף יח:) אבל ועמד לחוד לא משמע הכי (כ): **דאי לא תימא הכי וישכב ארצה וכו'.** אע"ג דושכב ארצה כתיב נמי אבל הילד דבת שבע אע"ג דלא גבי מת כתיב אלא על בנו ושמא הואיל והנביא אמר לו מות ימות הרי הוא כמת ואע"פ שהתפלל עליו שיחיה וכענין זה אמר בירושלמי הקב"ה שהיה יודע שעתיד להיות מבול היה מתאבל על עולמו קודם המבול ובתוס' הרב הקשה כי הסוגיא משונה בתחילה אומר מלתא יתירתא עבד דאי לא תימא הכי והדר מקשה דלא יצא ידי חובתו ונ"ל דהכי פי' מלתא יתירתא וה"נ כפה מטתו ושכב ע"ג קרקע וא"כ עבד מלתא יתירתא דליכא למימר ושכב היינו כפיית המטה דהא לא יצא ידי חובתו מכפיית המטה א"ל כעין וליכא שום יתור וניחא ליה לשנויי הכי מלומר שהיה מלתא יתירתא ולהוכיח קריעה מכפיית המטה:

אלו דברים שאבל אסור בהן. הכא לא חשיב דברים שמצווה עליהן כגון כפיית המטה ועטיפת הראש דלא חשיב אלא מילי דאסור בהן תפילין ושאילת שלום לא חשיב דאין זה כל ימי האבל כדאמר לקמן תכבוסת לא חשיב דהויא בכלל רחיצה אע"ג דלעיל (דף טו.) מייתי תרי קראי לרחיצה ולתכבוסת אבל הני דלא נוהגים כל השבוע לא לאפוקי מפי' הר"א שפירש שרבינו שמואל היה מתיר לאבל לעשות מלאכה אחר ג' ימים ומה שאין נוהגין עתה לעשות עטיפת הראש וכפיית המטה סמכינן אהא דאמרינן בירושלמי אכסנאי אינו חייב בכפיית המטה דלא לימרון חרש הוא פי' מכשף וכמו כן אנו בין הנכרים ויש בינינו עבדים ושפחות ועוד יש ליתן טעם בכפיית המטה לפי שמטות שלנו כך יכולין לשכב בנחת מצד זה כמו מצד זה ואין ניכרת הכפייה דיש להן ד' קונדיסים מלמעלה כעין רגלים וכדאמרינן לקמן דרגש אין צריך לכפותו ועוד יש ליתן טעם בעטיפת הראש שלא היה מביא כי אם לידי שחוק ° ענין עטיפת ישמעאלים:

ואסור לקרות בתורה. בתשובת רבינו יצחק זקני כתב כי רבינו יעקב היה אוסר בימי אבלו באיוב ובקינות ובדברים הרעים שבירמיה מדלא תני ליה בשמעתין כמו ט' באב שילהי תענית (דף ל.) ובימי זקנותו חזר והתיר ובירושלמי אמר אבל שונה במקום שאינו רגיל משמע ששונה כמו בט' באב שאומר בפרק בתרא דתענית (שם) אבל קורא במקום שאינו רגיל וה"ק התם כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בט' באב ואסור לקרות בתורה כו' אבל קורא במקום שאינו רגיל וקורא באיוב וקינות וכו' משמע לכאורה דאבל וט' באב שוין כדקאמר בירושלמי ומיהו אבל שונה במקום שאינו רגיל משמע דהא דוקא שרי ולא באיוב ובקינות ובירמיה ומה שהביא רבי יצחק ראיה לאסור מדקאמר לעיל (ד' טו.) אסור בדברי תורה שנאמר האנק דום ומשמע הכל אין נ"ל ראייה דלא קאמר אלא מדבר המשמחו כדאמר בתענית (ד' ל.) משום שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב תדע דכולהו לאו דוקא דהא קאמר אסור בתפילין שנאמר פארך חבוש עליך ואינו אסור כל ימי אבלו:

משלישי ואילך. ושלישי חשבינן [מקצתו] ככולו ומדרבנן דהא לא מייתי קרא אלא לשני ימים דכתיב ויתמו ימי בכי אבל משה הר"א והאי ויתמו בתפילין וכן ואחריתה כיום מר טפי מכל שאר מילי דכל שעה שהוא מר נפש מתעולל בעפר ואין זה פאר כדפירש בקונטרס בכתובות (ד' ו:) ריב"א ובט' באב היה אומר ר' יצחק זקני דשרי כמו בשלישי דשרי:

חולץ ומניח אפילו מאה פעמים. פי' חולץ בפנים חדשות ומניח כשילכו וכן כל שעה שילכו מאה פעמים ביום וטעמיה משום בין לר"א בין לרבי יהושע בפנים חדשות אסור לר"א להניח ולרבי יהושע אפי' חולץ:

מכאן

תורה אור השלם

1. וְקָרְאוּ לוֹ זִקְנֵי עִירוֹ וְדִבְּרוּ אֵלָיו וְעָמַד וְאָמַר לֹא חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ: דברים כה ח
2. וַיָּקָם אִיּוֹב וַיִּקְרַע אֶת מְעִלוֹ וַיָּגָז אֶת רֹאשׁוֹ וַיִּפֹּל אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ: איוב א כ
3. וַיָּקָם הַמֶּלֶךְ וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו וַיִּשְׁכַּב אָרְצָה וְכָל עֲבָדָיו נִצָּבִים קְרֻעֵי בְגָדִים: שמואל ב יג לא
4. וַיִּבְכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה בְּעַרְבֹת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיִּתְּמוּ יְמֵי בְכִי אֵבֶל מֹשֶׁה: דברים לד ח
5. וְהָפַכְתִּי חַגֵּיכֶם לְאֵבֶל וְכָל שִׁירֵיכֶם לְקִינָה וְהַעֲלֵיתִי עַל כָּל מָתְנַיִם שָׂק וְעַל כָּל רֹאשׁ קָרְחָה וְשַׂמְתִּיהָ כְּאֵבֶל יָחִיד וְאַחֲרִיתָהּ כְּיוֹם מָר: עמוס ח י

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה והאמר רבא כו' נבעי ג' ימים שלא להניח תפילין:

גליון הש"ס

גמ' ודלמא מילתא יתירתא. עיין לקמן דף כו ע"א תד"ה מסכס: תוס' ד"ה אלו דברים וכו' ענין עטיפת ישמעאלים. עי' לקמן דף כד ע"א תוס' ד"ה ושמואל לטעמיה:

מוסף רש"י

ואם היו רבים צריכין לו. ללמוד ממנו (חולין פח:).

רבינו חננאל

אי הכי בעניין חליצה, דכתיב ועמד ואמר לא חפצתי, הכי נמי דמעומד. והתניא בין עומד בין יושב בין מוטה, חליצתה כשרה. אלא מהכא, ויקם [המלך] ויקרע את בגדיו. ודלמא קריעה מעומד מלתא יתירתא הוא דעבד, כמה דעבד בשכיבתו ארצה דלא הוה צריך, דתניא ישן על גבי מטה על גבי כסא על גבי אידני [גדולה] מכולן, על גבי קרקע לא יצא, ואמר ר' יוחנן שלא (יצא) קיים כפיית המטה. אמר ליה, מאי וישכב ארצה, לאו ארצה ממש הוא, אלא כעין ארצה. כדמפרש בירושלמי ר' יוחנן אמר וישבו אתו לארץ, אינו כתוב על הארץ, אלא לארץ, בדבר הסמוך לארץ, מיכן שהן ישינין על מטות כפויות, וכיון שישן על מטה כפויה ניעור בלילה ונזכר שהוא אבל. אלו דברים שאבל אסור בהן, במלאכה, ברחיצה, ובסיכה, ובנעילת הסנדל, בתשמיש המטה, ואסור לקרות בתורה בנביאים ובכתובים ולשנות במשנה ובמדרש ובתלמוד בהלכות ובאגדות, ואם היו רבים צריכין לו אינו נמנע. ומעשה ומת בנו של ר' יוסי בצפורי, ובתו של ר' בבית שערים, ויצאו ודרשו כל היום. ואסיקנא, ובלבד שלא יעמיד התורגמן, אלא יושב לו אחר בצידו של אבל ולוחש לו, והוא משמיע לתורגמן, והתורגמן משמיע לרבים. ת"ר אבל שלשה ימים הראשונים אסור להניח תפילין, משלישי ושלישי בכלל מניח, ואם באו פנים חדשות אינו חולץ, דברי ר' אליעזר. ור' יהושע אומר, משני ושני בכלל מניח, ואם באו פנים חדשות חולץ. אמר עולא הלכתא כר' אליעזר בחליצה, שאם באו פנים חדשות משלישי ואילך אינו חולץ(א), והלכתא כרבא דאמר כיון שהניח אינו חולץ, [ו]כר' יהושע בהנחה, שמיום שני מניח. מאי טעמא דר' אלעזר, דכתיב ויתמו ימי בכי אבל משה, מיעוט ימי אבל שנים. ור' יהושע אמר ואחריתא כיום מר, יומא קמא בלבד.

א) נראה דל"ל משלישי ואילך אינו חולץ וכר"י בהנחה שמיום שני מניח והלכתא כרבא דאמר כיון שהניח שוב אינו חולץ.